

Αγαπητοί γονείς,

Το βιβλίο αυτό σκοπό έχει να προσφέρει στους μικρούς μαθητές κάθε δυνατή βοήθεια στο μάθημα της Γλώσσας. Γι' αυτό κάθε μάθημα περιλαμβάνει:

- ✓ **Αναλυτική επεξεργασία του κειμένου** του Βιβλίου του Μαθητή, όπου περιέχονται:
 - το νόημα του κειμένου, το είδος και το κύριο θέμα του
 - βιογραφικά στοιχεία του δημιουργού του
 - ερμηνεία λέξεων και φράσεων του κειμένου
 - λεξιλογικός πίνακας με συνώνυμα, αντώνυμα, συγγενικά και φράσεις-παράδειγματα ενδεικτικών λέξεων του κειμένου, για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού
 - βασικές ερωτήσεις για την κατανόηση του κειμένου με τις απαντήσεις τους
 - οι εκφραστικοί τρόποι του κειμένου (μεταφορές, παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, εικόνες κ.λπ.).
- ✓ **Αναλυτική παρουσίαση του** εκάστοτε **γραμματικού φαινομένου**.
- ✓ **Εξήγηση και ανάπτυξη του** εκάστοτε **θέματος παραγωγής γραπτού λόγου** με πίνακες και παραδείγματα.
- ✓ **Πλήρεις απαντήσεις στις ασκήσεις** τόσο **του Βιβλίου του Μαθητή** όσο και **του Τετραδίου Εργασιών** – οι τελευταίες βρίσκονται συγκεντρωμένες στις σελ. 545-625 του βιβλίου αυτού.
- ✓ **Επιπλέον ασκήσεις** για την περαιτέρω εξάσκηση των μαθητών σε γραμματικά, συντακτικά, λεξιλογικά και ορθογραφικά θέματα κάθε μαθήματος – οι απαντήσεις στις ασκήσεις αυτές δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

Ακόμη, σε κάθε ενότητα υπάρχουν ενδεικτικά **Επαναληπτικά Κριτήρια Αξιολόγησης**, οι απαντήσεις των οποίων δίνονται επίσης στο τέλος του βιβλίου, προκειμένου να ελέγχονται οι γνώσεις των μαθητών σχετικά με όσα διδάχτηκαν στη συγκεκριμένη ενότητα.

Τέλος, στο βιβλίο αυτό θα βρείτε σε διάφορα επιλεγμένα σημεία χαρακτηριστικές **συμβουλές για τους γονείς**, που ελπίζουμε πως θα σας βοηθήσουν, έτσι ώστε με τη σειρά σας να μπορέσετε να καθοδηγήσετε καλύτερα το παιδί σας.

Αλεξάνδρα Στράτου

Περιεχόμενα

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Ένα ακόμα σκαλί...

Ο Σεπτέμβρης	13
Αναμνήσεις του καλοκαιριού	18
Ένα ακόμα σκαλί	29
Ξημερώνει μια νέα μέρα... ώρα για σχολείο	37
Αστραδενή	45

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Ρώτα το νερό... τι τρέχει

Το νερό συστήνεται	63
Το ποτάμι τρέχει να συναντήσει τη θάλασσα	73
Το νερό στη θρησκεία, στους μύθους και στις παραδόσεις	85
Ο Νερουλάς	90
Το νερό ταξιδεύει	97

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Το σχολείο γιορτάζει την ελευθερία και τη δημοκρατία

Οκτώβρης 1940	110
Ημερολόγιον από τον πόλεμον του 1940	114
Για γέλια και για κλάματα... ..	116
Αντίσταση	117
Γενική έκκληση	119
Τα κάγκελα	121

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Εμένα με νοιάζει...

Στάση βροχοσταλίδων	123
Στάση βροχοσταλίδων (συνέχεια)	136
Χρησιμοποίησέ το ξανά... και ξανά... και ξανά... ..	149
Σκουπίδια στη θάλασσα	158

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Ασφαλώς... κυκλοφορώ

Μάθημα Κυκλοφοριακής Αγωγής	167
Στον δρόμο με τον Σωτήρη	176
Ένα αλλιώτικο Πάρκο!	190
Ρόδα είναι και γυρίζει	199

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Ιστορίες παιδιών

Κορίτσι	205
Το μεγάλο μυστικό	213
Ο αδελφός της Ασπασίας	225
Ο εξάχρονος ήρωας της Ορλεάνης	233

ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Η ελιά

Η Ελιά	246
Οι μύθοι και η ελιά	254
Η ελιά στην Ελλάδα και στη Μεσόγειο	264
Μαγειρεύουμε με ελαιόλαδο	274

ΕΝΟΤΗΤΑ 8: Χριστός γεννάται

Η νύχτα της γεννήσεως	287
Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα Κύπρου.....	289
Ζωγραφίστε τις ευχές σας	293
Η μπουγάδα του Αϊ-Βασίλη	295
Η μοσχομυριστή βασιλόπιτα	297

ΕΝΟΤΗΤΑ 9: Η παράσταση αρχίζει...

Μια περιπέτεια για τον Ρωμαίο	300
Ένας Αρλεκίνος από χαρτί	310
Όρνιθες	318
Πρώτη φορά στο θέατρο	326
Ο Κεραμιδοτρέχαλος	335

ΕΝΟΤΗΤΑ 10: Λέξεις φτερουγίζουν πέρα, ταξιδεύουν στον αγέρα

Παιχνίδια με τις λέξεις	350
Γλωσσική αυτοβιογραφία	356
Χορεύοντας με... ανήκουστους ήχους	368
Γραφή, η μνήμη των ανθρώπων	377

ΕΝΟΤΗΤΑ 11: Γελάσαμε με την ψυχή μας

Ο Μπελάς κι ο Ρουμπούρης	392
Ο Αργύρης και το πρόβλημα	401
Φρουτοπία	410
Τρύπωνας ο φαφαγάλος	419

ΕΝΟΤΗΤΑ 12: Χαίρε, ω χείρε, Ελευθεριά!

Ύμνος εις την Ελευθερίαν	432
Έτσι σώθηκε το έθνος	433
Εμείς δεν προσκυνούμε	436
Ο τρελός μπουρλοτιέρης	438
Του Διάκου	441

ΕΝΟΤΗΤΑ 13: Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίδιοι

Όλου του κόσμου τα παιδιά	444
Το σχολείο του κόσμου	450
Τα δικαιώματα των παιδιών	457
Η 5η Βασική Αρχή των Δικαιωμάτων των Παιδιών	462

ΕΝΟΤΗΤΑ 14: Το ανθρώπινο θαύμα

Ύμνος στον άνθρωπο	473
Από το πρώτο τηλεφώνημα στο πρώτο ηλεκτρονικό μήνυμα!	480
Μια παράξενη παραγγελία	486
Το διαδίκτυο	496

ΕΝΟΤΗΤΑ 15: Χριστός Ανέστη!

Ανάσταση	509
Πασχαλινά έθιμα	510

ΕΝΟΤΗΤΑ 16: Ταξίδια στην Ελλάδα

Το παραδεισένιο Πήλιο	512
Η Ρόδος	520
Ταξιδιωτικές εντυπώσεις	527
Άνοιξα του Αιγαίου τη θύρα	538

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	545
---	-----

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	627
---	-----

Ο Σεπτέμβρης

Λίγα λόγια για το ποίημα

Το ποίημα αυτό μας μιλάει για τον Σεπτέμβρη μήνα, ο οποίος παρουσιάζεται σαν ένα μικρό αγόρι. Το αγόρι αυτό φοράει χρυσό καπέλο και χρυσό πανωφόρι, φύλλα από πλατάνια που έχουν πέσει στη γη για παπούτσια, κρατάει τσάντα από νερό που έχει μέσα βιβλία από σύννεφα και αφρό, τρέχει γρήγορα αφήνοντας πίσω του ίχνη από σταγόνες της βροχής, κατεβαίνει από τα βουνά για να χτυπήσει την καμπάνα του σχολείου και έχει όλα τα παιδιά φίλους και συμμαθητές.

► **Κύριο θέμα:** Χαρακτηριστικές εικόνες του Σεπτέμβρη, που προσωποποιείται, παίρνοντας τη μορφή μικρού αγοριού.

Μέσα, λοιπόν, από αυτή την παρουσίαση του Σεπτέμβρη, το ποίημα μας δίνει χαρακτηριστικές εικόνες και ήχους της αρχής του φθινοπώρου: τότε που τα φύλλα των δέντρων κιτρινίζουν και πέφτουν στη γη, τα σύννεφα σκεπάζουν τον ουρανό, αρχίζει να βρέχει και να φυσάει και τα σχολεία γεμίζουν πάλι από παιδιά, καθώς τότε ξεκινάει η νέα σχολική χρονιά.

Η ποιήτρια

Η **Ρένα Καρθαίου**, ποιήτρια και μεταφράστρια, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1913. Την πρώτη της εμφάνιση έκανε το 1935 και από τότε δημοσίευσε ποιήματα και μεταφράσεις σε διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά. Το 1963 εξέδωσε με τον σύζυγό της, τον δημοσιογράφο Αντώνη Μηρούσαλη, το περιοδικό *Η Πλώρη*. Ασχολήθηκε επίσης και με την παιδική λογοτεχνία, ενώ παράλληλα δεν έπαψε να εργάζεται για τη διάδοση του παιδικού βιβλίου. Έργα της είναι τα εξής: *Τα πουλιά της Ιερικώ*, *Το δέντρο του ουρανού*, *Χαρταετοί στον ουρανό* (συλλογή για παιδιά που βραβεύτηκε από τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά) κ.ά.

Ενότητες του ποιήματος – Πλαγιότιτλοι

- **1η Ενότητα:** *Ο Σεπτέμβρης είναι αγόρι ... μιας ολόχρυσης βροχής* (1η-5η στροφή).
Πλαγιότιτλος → Η παρουσίαση του Σεπτέμβρη σαν ένα μικρό αγόρι – Περιγραφή της εμφάνισής του
- **2η Ενότητα:** *Ο Σεπτέμβρης είναι αγόρι ... φίλους και συμμαθητές* (6η-8η στροφή).
Πλαγιότιτλος → Ο Σεπτέμβρης σημαίνει την αρχή της νέας σχολικής χρονιάς

Πλαγιότιτλος είναι ο συμπληρωματικός τίτλος ενός τμήματος του κειμένου (ενότητας ή παραγράφου) που αποδίδει συνοπτικά το περιεχόμενό του.

Ερμηνεία λέξεων και φράσεων του ποιήματος

- **το πανωφόρι** (ουσ.): μακρύ ρούχο με μανίκια, αντρικό ή γυναικείο, που φοριέται πάνω από άλλα ρούχα συνήθως τον χειμώνα, όπως, για παράδειγμα, το παλτό, η καμπαρντίνα κ.ά.
- **τα χνάρια** (ουσ. το χνάρι): τα σημάδια που αφήνουν στο έδαφος οι πατημασιές των ανθρώπων ή των ζώων, τα ίχνη.
- **τα όρη** (ουσ. το όρος): τα βουνά.
- **πελώρια** (επίθ. πελώριος, -α, -ο): αυτή που έχει πολύ μεγάλο μέγεθος, η θεόρατη, η τεράστια.
- **για να αρχινήσει** (συνοπτική υποτακτική του ρ. αρχινώ): για να αρχίσει, για να ξεκινήσει.

Βασικές ερωτήσεις για την κατανόηση του ποιήματος

1. Πώς παρουσιάζει η ποιήτρια τον Σεπτέμβρη; Γνωρίζετε πώς λέγεται το σχήμα λόγου με το οποίο αποδίδονται ανθρώπινες ιδιότητες σε άψυχα αντικείμενα ή αφηρημένες έννοιες;

Απάντηση

Στο ποίημα αυτό ο Σεπτέμβρης παρουσιάζεται σαν ένα μικρό αγόρι, που φοράει ολόχρυσο καπέλο, χρυσό πανωφόρι και παπούτσια από πλατανόφυλλα, έχει κόκκινα μάγουλα σαν μήλα, κρατάει σάκα, τρέχει γρήγορα σαν τον άνεμο και φέρνοντας μαζί του τη βροχή κατεβαίνει από τα δάση και τα βουνά για να χτυπήσει την καμπάνα που θα σημάνει την αρχή της νέας σχολικής χρονιάς.

Μέσα, λοιπόν, από αυτή την περιγραφή καταλαβαίνουμε πως η ποιήτρια αποδίδει στον Σεπτέμβρη –λέξη που δηλώνει κάτι άψυχο– ανθρώπινες ιδιότητες, χρησιμοποιεί δηλαδή το σχήμα εκείνο του λόγου που λέγεται **προσωποποίηση**.

2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της φύσης τον Σεπτέμβρη και σε ποιους στίχους του ποιήματος φανερώνονται;

Απάντηση

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της φύσης τον Σεπτέμβρη είναι το ότι **τα φύλλα των δέντρων παίρνουν ένα κίτρινο-χρυσασφί χρώμα και αρχίζουν να πέφτουν στη γη** (Ο Σεπτέμβρης ... έχει ολόχρυσο καπέλο / και χρυσό το πανωφόρι. / Τα παπούτσια του είναι φύλλα, / που 'χουν πέσει απ' τα πλατάνια) και το ότι **ο καιρός χαλαίει**, σύννεφα σκεπάζουν τον ουρανό κι η θάλασσα αφρίζει, ενώ αρχίζει να φυσάει δυνατά και να βρέχει (Κρατάει σάκα από νερό / κι έχει μέσα τα βιβλία / από σύννεφο κι αφρό. / Με του ανέμου τα ποδάρια ... μιας ολόχρυσης βροχής).

3. Γιατί ο Σεπτέμβρης έχει πάντα «όλα τα παιδάκια φίλους και συμμαθητές»;

Απάντηση

Ο Σεπτέμβρης είναι ο μήνας κατά τον οποίο ανοίγουν τα σχολεία μετά τις καλοκαιρινές

διακοπές και **ξεκινά η νέα σχολική χρονιά**. Γι' αυτό, λοιπόν, η ποιήτρια τον παρουσιάζει σαν ένα μικρό αγόρι που έχει πάντα όλα τα παιδάκια φίλους και συμμαθητές.

Τεχνική του ποιήματος

- Για την τεχνική του ποιήματος (αριθμός στροφών και στίχων, ομοιοκαταληξία κ.λπ.) βλ. την απάντηση στην άσκηση 2 του Βιβλίου του Μαθητή (σελ. 15-16).
- Η **γλώσσα** του ποιήματος είναι απλή δημοτική, με ορισμένες ιδιωματικές-λαϊκές λέξεις (π.χ. *ποδάρια*, *χνάρια*, *να αρχινήσει*), και το **ύφος** είναι απλό, λιτό και ζωηρό.

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Βιβλίου του Μαθητή (σελ. 11-12)

1. Ο Σεπτέμβρης έχει όλα τα παιδιά φίλους και συμμαθητές. [...]

➤ **Θέλετε να τον περιγράψετε; Τι φοράει;**

Απάντηση

Ο Σεπτέμβρης είναι **ένα μικρό αγόρι** με μάγουλα κόκκινα σαν μήλα, που φοράει ολόχρυσο καπέλο και χρυσό πανωφόρι, ενώ τα παπούτσια του είναι φύλλα που έχουν πέσει απ' τα πλατάνια (1η-2η στροφή).

➤ **Τι κρατάει στα χέρια του;**

Απάντηση

Στα χέρια του κρατάει **μια σάκα** από νερό, που έχει μέσα τα βιβλία του από σύννεφα και αφρό (3η στροφή).

➤ **Ποια είναι τα σημάδια του ερχομού του;**

Απάντηση

Σημάδια του ερχομού του είναι **ο άνεμος** που αρχίζει να φυσάει (*Με του ανέμου τα ποδάρια / τρέχει δίχως να τον βλέπεις*) και **οι σταγόνες της βροχής** που λαμπυρίζουν σαν μικρά διαμάντια *στων βημάτων του τα χνάρια* (4η-5η στροφή).

➤ **Γιατί βιάζεται να φτάσει στο σχολείο;**

Απάντηση

Ο Σεπτέμβρης βιάζεται να φτάσει στο σχολείο **για να χτυπήσει την πελώρια καμπάνα που θα σημάνει την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς** κι έτσι να μαζευτούν πάλι στο σχολείο όλα τα μικρά παιδιά, που είναι φίλοι και συμμαθητές του (7η-8η στροφή).

2. Το κείμενο που διαβάσατε είναι ένα ποίημα.

➤ **Πόσες στροφές έχει το ποίημα «Ο Σεπτέμβρης»; Πόσους στίχους έχει η καθεμία στροφή;**

Απάντηση

Το ποίημα αυτό έχει **οκτώ στροφές** και κάθε στροφή έχει **τρεις στίχους**.

► Πόσες συλλαβές έχει ο κάθε στίχος;

Απάντηση

Οι στίχοι του ποιήματος αυτού δεν έχουν όλοι τον ίδιο αριθμό συλλαβών: άλλοι έχουν **εννιά** (π.χ. *Τα πα-πού-τσια του εί-ναι φύλ-λα*), άλλοι **οκτώ** (π.χ. *και χρυ-σό το πα-νω-φό-ρι*) και ορισμένοι **επτά** (π.χ. *δια-μα-ντά-κια θε να βρεις*) συλλαβές.

► Διαβάστε το ποίημα στην τάξη τονίζοντας τις λέξεις όπου υπάρχει ομοιοκαταληξία.

Απάντηση

Στο ποίημα αυτό **ομοιοκαταληξία υπάρχει στον πρώτο και τον τρίτο στίχο κάθε στροφής**, όπου οι τελευταίες λέξεις κάθε στίχου καταλήγουν με την ίδια ηχητικά συλλαβή: *αγόρι* – *πανωφόρι* (α' στροφή), *φύλλα* – *μήλα* (β' στροφή), *νερό* – *αφρό* (γ' στροφή), *ποδάρια* – *χνάρια* (δ' στροφή), *βρεις* – *βροχής* (ε' στροφή), *αγόρι* – *όρη* (στ' στροφή), *χτυπήσει* – *αρχινήσει* (ζ' στροφή), *δες* – *συμμαθητές* (η' στροφή). Όταν διαβάσουμε, λοιπόν, το συγκεκριμένο ποίημα, πρέπει να τονίσουμε ιδιαίτερα τις τελευταίες αυτές λέξεις του πρώτου και του τρίτου στίχου κάθε στροφής.

Η ομοιοκαταληξία

Ομοιοκαταληξία είναι η επανάληψη της ίδιας ηχητικά κατάληξης στις τελευταίες λέξεις δύο ή περισσότερων στίχων ενός ποιήματος.

Στην ποίηση υπάρχουν διάφορα είδη ομοιοκαταληξίας, ανάλογα με το ποιοι στίχοι ενός ποιήματος έχουν κάθε φορά την ίδια ηχητικά κατάληξη. Έτσι έχουμε: α) τη **ζευγαρωτή** ομοιοκαταληξία, όταν ομοιοκαταληκτούν ο πρώτος με τον δεύτερο στίχο, ο τρίτος με τον τέταρτο κ.λπ., β) τη **σταυρωτή** ομοιοκαταληξία, όταν ομοιοκαταληκτούν ο πρώτος με τον τέταρτο στίχο και ο δεύτερος με τον τρίτο, γ) την **πλεκτή** ομοιοκαταληξία, όταν ομοιοκαταληκτούν ο πρώτος με τον τρίτο στίχο, ο δεύτερος με τον τέταρτο κ.λπ.

Σε πολλά ποιήματα, πάντως, μπορεί να υπάρχει συνδυασμός των παραπάνω ειδών ομοιοκαταληξίας (π.χ. ζευγαροπλεκτή). **Όσον αφορά το ποίημα «Ο Σεπτέμβρης», έχουμε μια μορφή πλεκτής ομοιοκαταληξίας.**

Για τους γονείς

Αφού εξηγήσετε στο παιδί τι είναι η ομοιοκαταληξία, **ενθαρρύνετε το να εκφραστεί** το ίδιο παράγωγο ποιητικό λόγο με την **άσκηση 3** στη σελ. 8 του **Τετραδίου Εργασιών**.

► Μπορείτε να σκεφτείτε ποιον ρόλο παίζει η ομοιοκαταληξία στο ποίημα;

Απάντηση

Την ομοιοκαταληξία χρησιμοποιούν συχνά οι ποιητές για να δημιουργήσουν ξεχωριστή ηχητική εντύπωση, ευχάριστη στον αναγνώστη και να δώσουν **ρυθμό και αρμονία σ' ένα ποίημα** που είναι γραμμένο σε στροφές. Έτσι μπορεί κανείς να το συγκρατεί πιο εύκολα στη μνήμη του.

3. Το ποίημα «Ο Σεπτέμβρης» είναι γεμάτο από εικόνες και ήχους του φθινοπώρου.

► Βρείτε αυτές τις εικόνες στο ποίημα και ζωγραφίστε αυτή που σας αρέσει πιο πολύ.

Απάντηση

Εικόνες του φθινοπώρου που υπάρχουν στο συγκεκριμένο ποίημα είναι οι εξής:

- **τα χρυσοκίτρινα φύλλα των δέντρων που πέφτουν στη γη** (Ο Σεπτέμβρης ... έχει ολόχρυσο καπέλο / και χρυσό το πανωφόρι. / Τα παπούτσια του είναι φύλλα, / που 'χουν πέσει απ' τα πλατάνια)
- **ο συννεφιασμένος ουρανός και η θάλασσα που αφρίζει** (κι έχει μέσα τα βιβλία / από σύννεφο κι αφρό)
- **η βροχή που πέφτει** σιγανά γεμίζοντας το έδαφος λακκουβίτσες με νερό (Στων βημάτων του τα χνάρια ... μιας ολόχρυσης βροχής)
- **τα σχολεία που ανοίγουν** και γεμίζουν με παιδιά (Κι έρχεται για να χτυπήσει ... φίλους και συμμαθητές).

Από τις εικόνες αυτές μπορείτε να διαλέξετε όποια σας αρέσει περισσότερο για να τη ζωγραφίσετε. Μπορείτε επίσης να συνδυάσετε στην ίδια ζωγραφιά περισσότερες από μία εικόνες.

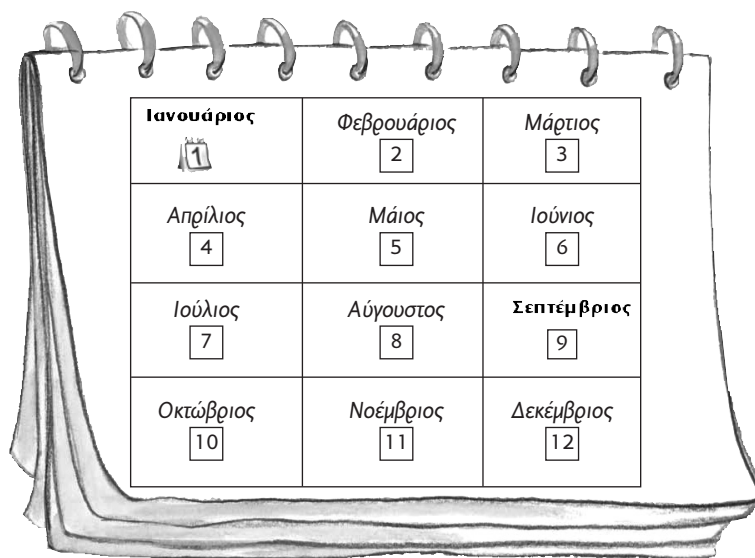
- **Αντιγράψτε τη στροφή του ποιήματος στην οποία εικόνες και ήχοι αναφέρονται στην αρχή της σχολικής χρονιάς.**

Απάντηση

Κι έρχεται για να χτυπήσει
μια πελώρια καμπάνα,
το σχολειό για να αρχινήσει.

4. Συμπληρώστε τους μήνες που λείπουν, όπως συνηθίζεται να γράφονται στο ημερολόγιο.

Απάντηση

Για τους γονείς

Σχετικά με την παραπάνω άσκηση, τονίστε στο παιδί ότι ο μήνας **Οκτώβριος** γράφεται **χωρίς μ**, δεν ακολουθεί δηλαδή την ορθογραφία των μηνών **Σεπτέμβριος**, **Νοέμβριος** και **Δεκέμβριος**. Συμπληρωματικά για τους μήνες **ασχοληθείτε και με την άσκηση 2** στη σελ. 7 του **Τετραδίου Εργασιών**, με την οποία το παιδί θα συνειδητοποιήσει ότι οι μήνες, εκτός από τον Αύγουστο, έχουν δύο ονόματα, ένα που χρησιμοποιείται κυρίως στον γραπτό (πιο επίσημο) λόγο (π.χ. **Δεκέμβριος**) και ένα που χρησιμοποιείται συνήθως στον προφορικό (ανεπίσημο) λόγο (π.χ. **Δεκέμβρης**).

Αναμνήσεις του καλοκαιριού

Στο μάθημα αυτό θα μιλήσουμε για: *α) το υποκείμενο του ρήματος*
β) τη διήγηση ενός γεγονότος που ζήσαμε

Λίγα λόγια για το κείμενο

Στο κείμενο αυτό ένα μικρό αγόρι, ο Φώτης, μας μιλάει για τις καλοκαιρινές του διακοπές.

Στην αρχή αναφέρει πού πήγε το καλοκαίρι (στο σπίτι του παππού και της γιαγιάς του στον Καραβόμυλο της Κεφαλονιάς). Μετά περιγράφει τα παιχνίδια που έπαιζε με τους φίλους του στην παραλία και μας μιλάει και γι' αυτούς.

Στη συνέχεια γράφει για τα πολλά πράγματα που έμαθε αυτό το καλοκαίρι, όπως να ψαρεύει με καλάμι, να ξεχωρίζει τα ψάρια από τον τρόπο που τσιμπούσαν, να ξεχωρίζει τους ανέμους. Και ακόμη έμαθε ότι τους φίλους που κάνουμε στις καλοκαιρινές μας διακοπές δεν τους ξεχνάμε ποτέ, αφού μαζί τους έχουμε περάσει υπέροχες στιγμές και πάντα τους αναφέρουμε όταν διηγούμαστε αυτές τις στιγμές στους άλλους.

- **Είδος κειμένου:** βιωματική αναδιήγηση
- **Κύριο θέμα:** Πώς πέρασε τις καλοκαιρινές του διακοπές ο Φώτης.

Ενότητες του κειμένου – Πλαγιότιτλοι

- **1η Ενότητα:** *Το καλοκαίρι το πέρασα ... και σ' αυτό συμφωνήσαμε όλοι.*
Πλαγιότιτλος → Τι έκανε ο Φώτης με τους φίλους του στις καλοκαιρινές διακοπές – Παιχνίδια και χαρακτηριστικά περιστατικά
- **2η Ενότητα:** *Φέτος ο παππούς μου έμαθε ... Πόσο όμορφο ήταν το καλοκαίρι που πέρασε!*
Πλαγιότιτλος → Τι έμαθε ο Φώτης στις καλοκαιρινές διακοπές

Ερμηνεία λέξεων και φράσεων του κειμένου

- **Αναμνήσεις** (ουσ. η ανάμνηση): τα πράγματα (γεγονότα, καταστάσεις) που έχει ζήσει κανείς στο παρελθόν και τα οποία επανέρχονται στη μνήμη του, τα θυμάται.
- **Κεφαλονιά** (ουσ., κύριο όνομα): νησί του Ιονίου πελάγους, το μεγαλύτερο από τα Επτάνησα.
- **σχίζαμε τα νερά** (μεταφορά): κολυμπούσαμε.
- **σημαδούρα** (ουσ.): αντικείμενο σε διάφορα σχήματα (στρογγυλό, τετράγωνο, κωνικό κ.λπ.) και χρώματα (κόκκινο, μαύρο, κίτρινο κ.ά.) που επιπλέει στη θάλασσα δηλώνοντας ότι στο συγκεκριμένο σημείο υπάρχει κίνδυνος για τα πλεούμενα (π.χ. ύφαλος, αβαθή νερά κ.λπ.) ή ότι ως εκεί μπορούμε να κολυμπήσουμε.

- (ο) **αστερίας** (ουσ.): θαλάσσιο ζώο που το σχήμα του σώματός του θυμίζει αστέρι με πέντε ακτίνες. Αλλιώς λέγεται και *σταυρός της θάλασσας*.
- **φαντασία** (ουσ.): η ικανότητα κάποιου να σκέφτεται κάτι πρωτότυπο συνδυάζοντας στον νου του γνωστά στοιχεία (π.χ. *Με τη φαντασία του φτιάχνει ολόκληρες ιστορίες*).
- **δολώματα** (ουσ. το δόλωμα): μικρές ποσότητες τροφής που τοποθετούνται σε αγκίστρια ή παγίδες για να πιάσει κανείς ψάρια ή άγρια ζώα.
- **πετονιά** (ουσ.): λεπτό και ανθεκτικό νήμα, συνήθως από νάιλον, που τυλίγεται και στερεώνεται σε καλάμι ψαρέματος και έχει στο άκρο του αγκίστρι.
- **υπομονή** (ουσ.): η ψυχική δύναμη που έχει κάποιος που μπορεί να περιμένει, χωρίς να βιάζεται, διατηρώντας την ηρεμία του.
- **απερίγραπτη** (επίθ. *απερίγραπτος, -η, -ο*): αυτή που δεν μπορεί να την περιγράψει κανείς.
- **το αγκίστρι** (ουσ.): μικρό καμπυλωτό σκληρό σύρμα που καταλήγει σε μυτερό άκρο, στο οποίο τοποθετείται το δόλωμα· χρησιμοποιείται στο ψάρεμα ως εξάρτημα της πετονιάς.
- **σκίρτημα** (ουσ.): ξαφνική απότομη κίνηση των μυών του σώματος, τίναγμα.

Εμπλουτίζω το λεξιλόγιό μου

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντώνυμα	Συγγενικά	Φράσεις
απερίγραπτος (επίθ.)	ανείπωτος απίστευτος	ασήμαντος	περιγράφω περιγραφή	<i>απερίγραπτος ενθουσιασμός</i>
εύκολος (επίθ.)	απλός	δύσκολος	ευκολία ευκολύνω	<i>εύκολο μάθημα, εύκολη άσκηση</i>
μαθαίνω (ρήμα)	διδάσκομαι εκπαιδεύομαι	αγνώω	μάθημα, μαθητής, μάθηση	<i>μαθαίνω ορθογραφία/οδήγηση/να κάνω κάτι</i>
μαλακά (επίρρ.)	απαλά, ήρεμα, ήπια	απότομα, έντονα, άγρια	μαλακός, μαλακώ- νω, μαλάκωμα	<i>φέρομαι/μιλάω/σπρώχνω μαλακά</i>
ξεχνώ (ρήμα)	λησμονώ	θυμάμαι	ξεχασμένος ξεχασιάρης	<i>ξεχνώ κάποιον/κάτι/να κάνω κάτι</i>
συμφωνώ (ρήμα)	συναινώ	διαφωνώ	συμφωνία σύμφωνος	<i>συμφωνώ μαζί σου/με την πρότασή σου</i>
υπομονή (ουσ.)	καρτερικότητα	ανυπομονησία αδημονία	υπομένω υπομονετικός	<i>έχω/δείχνω/κάνω υπομονή, χάνω την υπομονή μου</i>

Για τους γονείς

Στον πίνακα αυτό περιέχονται κατ' αλφαβητική σειρά χαρακτηριστικές λέξεις του κειμένου και δίνονται συνώνυμα, αντώνυμα, συγγενικά τους (παράγωγα/ομόρριζα), καθώς και ορισμένες φράσεις με τις λέξεις αυτές. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τον πίνακα προκειμένου το παιδί να εμπλουτίσει το λεξιλόγιό του και κατ' επέκταση να αναπτύξει τις γλωσσικές του δεξιότητες.

Βασικές ερωτήσεις για την κατανόηση του κειμένου

1. Ποιο είναι το πρόσωπο που περιγράφει τα γεγονότα του κειμένου (ο αφηγητής); Είναι ο ίδιος ο συγγραφέας του ή κάποιο τρίτο πρόσωπο; Πώς το καταλαβαίνετε αυτό;

Απάντηση

Το πρόσωπο που περιγράφει τα γεγονότα στο κείμενο αυτό είναι **ο ίδιος ο συγγραφέας του, ο μικρός Φώτης**, και όχι κάποιο άλλο, τρίτο, πρόσωπο. Αυτό το καταλαβαίνουμε πρώτα απ' όλα από τα **ρήματα** του κειμένου, που τα περισσότερα βρίσκονται **στο α' ενικό ή πληθυντικό πρόσωπο** (π.χ. *πέρασα, Συνάντησα, παίζαμε, Ανοίγαμε, Έμαθα* κ.ά.), πράγμα που δηλώνει ότι ο συγγραφέας του κειμένου αναφέρεται σε πράγματα που έχει ζήσει ο ίδιος (προσωπικά βιώματα). Ακόμη το καταλαβαίνουμε και από διάφορες **αντωνυμίες**, που επίσης βρίσκονται **στο πρώτο πρόσωπο** (π.χ. *Η αδερφή μου, ο παππούς μου έμαθε* κ.ά.), καθώς και από το ότι ο ίδιος ο συγγραφέας βάζει το όνομά του (*Φώτης*) στο τέλος του κειμένου.

2. Εκτός από τον συγγραφέα του, τον μικρό Φώτη, ποια άλλα πρόσωπα παρουσιάζονται στο κείμενο αυτό και τι κάνει το καθένα;

Απάντηση

Στο κείμενο αυτό, εκτός από τον Φώτη, παρουσιάζονται:

- κάποια παιδιά με τα οποία εκείνος πέρασε μαζί τους τις καλοκαιρινές του διακοπές, όπως **ο Πέτρος**, ο οποίος μια μέρα βρήκε στη θάλασσα έναν μικρό αστερία, **η αδερφή του Φώτη, η Μυρτώ**, που με τη μεγάλη φαντασία που τη χαρακτηρίζει παρομοίασε τον αστερία μ' ένα αστεράκι που ζήλεψε τη δροσιά της θάλασσας κι έκανε βουτιά από τον ουρανό, **η Σοφία**, η οποία πρότεινε να ξαναρίξουν τον αστερία στη θάλασσα.
- **ο παππούς του Φώτη**, που του έμαθε να ψαρεύει με καλάμι και προφανώς ήταν ο ίδιος που του έμαθε να ξεχωρίζει τα ψάρια από τον τρόπο που τσιμπούσαν και να διαβάξει τους αέρηδες.

3. Πώς πέρασε ο Φώτης τις καλοκαιρινές του διακοπές; Όμορφα ή άσχημα; Ποια φράση του κειμένου το φανερώνει ιδιαίτερα αυτό;

Απάντηση

Ο Φώτης πέρασε **πολύ όμορφα** τις καλοκαιρινές του διακοπές, όπως φανερώνει κυρίως η τελευταία φράση του κειμένου του (αυτή δηλαδή που αποτελεί τον *επίλογο*): *Πόσο όμορφο ήταν το καλοκαίρι που πέρασε!*

Εκφραστικοί τρόποι του κειμένου

• Μεταφορές

- τρελά παιχνίδια
- σχίζαμε τα νερά
- Έμαθα να διαβάζω και τους αέρηδες.

• Παρομοίωση

«είναι ένα αστεράκι που ζήλεψε τη δροσιά της θάλασσας κι έκανε βουτιά από τον ουρανό» (παρομοιάζεται ο αστερίας με αστεράκι που...)

Η **μεταφορά** είναι ένα σχήμα λόγου κατά το οποίο οι λέξεις που χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε μια έννοια δεν έχουν την πραγματική (κυριολεκτική) τους σημασία αλλά διαφορετική· π.χ. *ο χειμώνας της ζωής* (μεταφορά) αντί *τα γεράματα* (κυριολεξία).

Η **παρομοίωση** είναι ένα σχήμα λόγου κατά το οποίο, για να τονίσουμε μια ιδιότητα ενός προσώπου ή πράγματος, το θεωρούμε όμοιο με κάποιο άλλο που έχει την ίδια ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό. Στην παρομοίωση χρησιμοποιούμε συχνά τη λέξη *σαν*· π.χ. Αυτός βαδίζει αργά *σαν* χελώνα.

• Προσωποποιήσεις

- «είναι ένα αστεράκι που ζήλεψε ... κι έκανε βουτιά...»
- Η τσιπούρα προσπαθεί να σε ξεγελάσει

Η **προσωποποίηση** είναι ένα σχήμα λόγου κατά το οποίο αποδίδουμε ανθρώπινα γνωρίσματα (ομιλία, σκέψεις, συναισθήματα) σε άψυχα πράγματα ή σε ζώα· π.χ. *Το απδόνι καλημέρισε την αυγή*.

• Εικόνες

- Παιχνίδια με τη θάλασσα ... και ακούγαμε τη βουή των κυμάτων.
- Μια μέρα, ο Πέτρος βρήκε ένα μικρό αστεράκι.
- Πρέπει να φορέσεις το ψάθινο καπέλο σου ... και να περιμένεις με τις ώρες.

Εικόνα είναι η παράσταση που σχηματίζεται στη σκέψη ή τη φαντασία μας για ένα πρόσωπο, τοπίο ή γεγονός με τον προφορικό ή τον γραπτό λόγο.

Η γραμματική του μαθήματος

➤ Το υποκείμενο του ρήματος

- **Τι είναι το υποκείμενο** Υποκείμενο είναι το **όνομα** (πρόσωπο, ζώο, πράγμα ή αφηρημένη έννοια) **για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση** και φανερώνει ποιος ενεργεί (κάνει αυτό που δηλώνει το ρήμα) ή παθαίνει κάτι ή είναι κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.
- **Πώς βρίσκουμε το υποκείμενο** Για να βρούμε το υποκείμενο του ρήματος μιας πρότασης, κάνουμε την ερώτηση **ποιος, -α, -ο/ποιοι, -ες, -α** κάνει/κάνουν αυτό που λέει το ρήμα της πρότασης.

π.χ. **Ο Φώτης** παίζει με τους φίλους του. (Ποιος παίζει; → Ο Φώτης [υποκείμενο])
Η χαρά είναι απεριγράπτη. (Ποια είναι απεριγράπτη; → Η χαρά [υποκείμενο])
Οι αέρηδες ταξιδεύουν παρέα με τα πουλιά. (Ποιοι ταξιδεύουν; → Οι αέρηδες [υποκείμενο])

Το υποκείμενο του ρήματος μιας πρότασης, είτε μαζί με άρθρο (έναρθρο) είτε χωρίς άρθρο (άναρθρο), **βρίσκεται ή εννοείται πάντα σε πτώση ονομαστική**, ενικού ή πληθυντικού αριθμού.

π.χ. **Ο παππούς** μου ψαρεύει με το καλάμι. (υποκείμενο με άρθρο σε ονομαστική ενικού)
Άνθρωποι πολλοί έκαναν βόλτα στην παραλία. (υποκείμενο χωρίς άρθρο σε ονομαστική πληθυντικού)

Προσέχουμε

Σε μια πρόταση **το υποκείμενο δε χωρίζεται ποτέ από το ρήμα με κόμμα**. Έτσι γράφουμε, για παράδειγμα, *Ο Φώτης παίζει με τους φίλους του, και όχι Ο Φώτης, παίζει με τους φίλους του.*

- **Ποιες είναι οι μορφές του υποκειμένου** Ως υποκείμενο ενός ρήματος μπορούν να μπουν διάφορα μέρη του λόγου, όπως:

α) ένα ουσιαστικό (κύριο ή κοινό όνομα)	<i>Ο Πέτρος</i> βρήκε έναν μικρό αστερία. <i>Ο αέρας</i> φυσάει δυνατά.
β) μια αντωνυμία (προσωπική ή άλλη)	<i>Εγώ</i> πέρασα πολύ ωραία το καλοκαίρι. <i>Εκείνη</i> είχε μεγάλη φαντασία.
γ) ένα επίθετο ή μια κλιτή μετοχή (σε -μένος, -μένη, -μένο) με άρθρο σε θέση ουσιαστικού	<i>Οι κακοί</i> τιμωρούνται. <i>Ο πληγωμένος</i> ζητούσε βοήθεια.
δ) ένα άλλο μέρος του λόγου ή μια φράση με άρθρο (σε θέση ουσιαστικού)	<i>Το «παίζω»</i> είναι ρήμα.
ε) μια πρόταση με άρθρο (σε θέση ουσιαστικού)	<i>Το ότι πέρασες καλά</i> είναι φανερό. (Ποιο είναι φανερό; → <i>Το ότι πέρασες καλά</i> [υποκείμενο])
στ) μια πρόταση χωρίς άρθρο	<i>Όποιος βιάζεται</i> σκοντάφτει. (Ποιος σκοντάφτει; → <i>Όποιος βιάζεται</i> [υποκείμενο])

Σχετικά με το υποκείμενο επισημαίνουμε επίσης ότι:

- Το υποκείμενο βρίσκεται συνήθως μπροστά από το ρήμα, μπορεί όμως και να ακολουθεί:
π.χ. Θέλει υπομονή **το ψάρεμα**.

- Το υποκείμενο συμφωνεί με το ρήμα στο πρόσωπο και στον αριθμό· π.χ. **Εμείς παίζαμε** τρελά παιχνίδια. (και όχι, για παράδειγμα, *Εμείς παίζει* τρελά παιχνίδια!)
- Το υποκείμενο ενός ρήματος συνήθως **παραλείπεται** (δεν υπάρχει στην πρόταση) **όταν**:
 - πρόκειται για την **προσωπική αντωνυμία** (εγώ, εσύ, αυτός, -ή, -ό / εμείς, εσείς, αυτοί, -ές, -ά), επειδή εννοείται εύκολα· π.χ. *Συνάντησα ξανά τους φίλους μου.* (εννοείται εγώ)
 - **εννοείται εύκολα** από τις υπόλοιπες λέξεις του κειμένου (από τα συμφραζόμενα)· π.χ. *Έμαθα να διαβάζω και τους αέρηδες. Κατά πού φυσάνε.* (Υποκείμενο του ρ. *φυσάνε* εννοείται οι *αέρηδες*)

Για τους γονείς

Το θέμα του υποκειμένου που εξετάζεται εδώ είναι **ιδιαίτερα σημαντικό**. Γι' αυτό εξηγήστε προσεκτικά στο παιδί τι είναι το υποκείμενο και **πώς το βρίσκουμε**, τονίζοντάς του το βασικό του χαρακτηριστικό, ότι βρίσκεται πάντα σε **ονομαστική πτώση**. Για εξάσκηση ασχοληθείτε με την **άσκηση 3** στη σελ. 14 του **Βιβλίου του Μαθητή** και την **άσκηση 2** στη σελ. 12 του **Τετραδίου Εργασιών**. Επίσης μπορείτε να ασχοληθείτε επιπλέον με τις ασκήσεις 1 και 2 των σελ. 27-28 του βιβλίου αυτού, με τις οποίες μπορείτε να ελέγξετε αν το παιδί έχει κατανοήσει το θέμα.

Θέμα παραγωγής γραπτού λόγου

➤ Πώς διηγούμαστε ένα γεγονός που ζήσαμε

Δίηψη ή αφήγηση είναι, γενικά, η **παρουσίαση** σε κάποιον ενός **γεγονότος**, πραγματικού ή φανταστικού, στην οποία δίνονται αναλυτικά πληροφορίες για το πώς εξελίσσεται το γεγονός αυτό. Συγκεκριμένα σε ένα τέτοιο κείμενο:

Αναφέρουμε	Παράδειγμα
Πότε και πού έγιναν αυτά που διηγούμαστε (χρόνος και χώρος)	<i>Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος πέρασα τις καλοκαιρινές μου διακοπές στο χωριό, στο σπίτι του παππού και της γιαγιάς, που είναι κοντά στη θάλασσα.</i>
Ποια πρόσωπα παίρνουν μέρος στην εξέλιξη του γεγονότος	<i>Εκεί ξαναβρήκα τον φίλο μου, τον Γιάννη, και τ' άλλα παιδιά που κάναμε παρέα το προηγούμενο καλοκαίρι. Όλη τη μέρα σχεδόν την περνούσαμε στη θάλασσα, ενώ τα βράδια μαζευόμαστε στις αυλές, κουβεντιάζαμε, λέγαμε ανέκδοτα και παίζαμε διάφορα παιχνίδια.</i>
Τι ακριβώς έγινε με χρονική σειρά: – Τι έγινε στην αρχή – Τι έγινε στη συνέχεια – Τι έγινε στο τέλος	<i>Ξαφνικά, κάποια νύχτα που καθόμαστε στην αυλή, ακούσαμε ένα γάβγισμα. Αρχίσαμε λοιπόν να ψάχνουμε μέσα στο σκοτάδι. Ύστερα από λίγο ο φίλος μου, ο Γιάννης, βρήκε ένα σκυλάκι κρυμμένο κάτω από ένα αυτοκίνητο να κλαψουρίζει. Όλα τα παιδιά τρέξαμε και τελικά καταφέραμε να το βγάλουμε έξω. Το σκυλάκι ήταν χτυπημένο στο ποδαράκι</i>

Αναφέρουμε	Παράδειγμα
	του κι έτρεμε από τον φόβο του. Μας κοίταζε με τα μεγάλα μάτια του κι έμοιαζε σαν να μας παρακαλούσε να το βοηθήσουμε. Την άλλη μέρα το πήγαμε στον γιατρό και ύστερα από λίγο καιρό έγινε καλά. Επειδή δεν μπορέσαμε να βρούμε τίνος ήταν το σκυλάκι, το κράτησα τελικά εγώ.
Ποιες ήταν οι σκέψεις και τα συναισθήματά μας για το γεγονός αυτό	Αν και είχα φοβηθεί πως οι γονείς μου δε θα ήθελαν να κρατήσουμε το σκυλάκι, ευτυχώς τους έπεισα κι έτσι τώρα είμαι πολύ ευτυχισμένος που σ' αυτές τις διακοπές απέκτησα έναν νέο φίλο.

Τι προσέχουμε στη διήγηση ενός γεγονότος που ζήσαμε

Για να οργανώσουμε σωστά τη διήγηση ενός γεγονότος που ζήσαμε, πρέπει:

- να **επιλέγουμε προσεκτικά τα περιστατικά** που θα αναφέρουμε, τα οποία πρέπει να παρουσιαστούν με τη σειρά, ώστε η διήγηση να έχει **αρχή, μέση και τέλος**.
- να **χρησιμοποιούμε το α' πρόσωπο** των ρημάτων και των αντωνυμιών (π.χ. εγώ κι οι φίλοι μου παίζαμε στην αυλή μας), αφού μιλάμε για πράγματα στα οποία έχουμε συμμετάσχει οι ίδιοι.
- να **προσέχουμε τον χρόνο των ρημάτων** – συνήθως χρησιμοποιούμε **παρετατικό και αόριστο**, αφού διηγούμαστε κάτι που έχει συμβεί στο παρελθόν.
- να **χρησιμοποιούμε** τις κατάλληλες λέξεις, φράσεις και προτάσεις που φανερώνουν χρόνο, δηλαδή τους κατάλληλους **χρονικούς προσδιορισμούς** (π.χ. *στην αρχή, έπειτα, στη συνέχεια, μετά, ύστερα από λίγο, ξαφνικά, στο τέλος κ.ά.*), ώστε να δίνουμε ξεκάθαρα την εξέλιξη του γεγονότος.

Για τους γονείς

Η αφήγηση είναι από τα πιο σημαντικά θέματα παραγωγής γραπτού λόγου, με το οποίο το παιδί είναι γενικά εξοικειωμένο μέσα από παραμύθια, μύθους, ιστορίες κ.λπ. Ωστόσο, εδώ χρειάζεται **να του εξηγήσετε τι είναι η αφήγηση και να του επισημάνετε τα βασικά στοιχεία** που πρέπει να περιέχει με βάση τον παραπάνω πίνακα, καθώς και **τι πρέπει να προσέχει**. Κατόπιν ενθαρρύνετε το να ασχοληθεί με την **άσκηση 1** στη σελ. 9 του **Τετραδίου Εργασιών** και βοηθήστε το να αξιολογήσει το ίδιο το κείμενό του – να βρει τα λάθη του και να τα διορθώσει.

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Βιβλίου του Μαθητή (σελ. 14-16)

1. Ακολουθήστε και εσείς τον Φώτη στις καλοκαιρινές του διακοπές.

► Πού πέρασε τις καλοκαιρινές του διακοπές ο Φώτης;

Απάντηση

Ο Φώτης πέρασε τις καλοκαιρινές του διακοπές **στον Καραβόμυλο της Κεφαλονιάς, στο σπίτι του παππού και της γιαγιάς του.**

► Ποια παιχνίδια έπαιζε με τους φίλους του;

Απάντηση

Στις καλοκαιρινές του διακοπές ο Φώτης έπαιζε με τους φίλους του **διάφορα παιχνίδια με τη θάλασσα**, με τους αφρούς και το βυθό της. Τους άρεσε πολύ να κολυμπούν και συναγωνίζονταν μεταξύ τους βάζοντας στοιχήματα ποιος θα έφτανε πρώτος στην κίτρινη σημαδούρα. Έκαναν επίσης μακροβούτια και μάζευαν βότσαλα και κοχύλια, που τα έβαζαν στ' αυτί τους και άκουγαν τη βουή των κυμάτων.

► Τι βρήκαν τα παιδιά στη θάλασσα;

Απάντηση

Μια μέρα, εκεί που έπαιζαν, τα παιδιά βρήκαν στη θάλασσα **έναν μικρό αστερία**, τον οποίο τελικά έριξαν πάλι στο νερό.

► Ποια ήταν τα καινούργια πράγματα που έμαθε ο Φώτης το καλοκαίρι που πέρασε;

Απάντηση

Το περασμένο καλοκαίρι ο Φώτης **έμαθε** από τον παππού του **να ψαρεύει** με καλάμι και **να ξεχωρίζει τα ψάρια** από τον τρόπο που τσιμπούσαν το δόλωμα πριν ακόμη τα τραβήξει έξω. Έμαθε επίσης **να διαβάξει τους αέρηδες**, να καταλαβαίνει δηλαδή προς τα πού φυσούν (ανατολικά, δυτικά, βόρεια κ.λπ.) και πώς επιδρούν στο περιβάλλον (πώς δηλαδή σπκώνουν κύματα, πώς κάνουν τα φύλλα των δέντρων να τρέμουν κ.λπ.). Και τέλος συνειδητοποίησε **πόσο σημαντικοί και ξεχωριστοί είναι οι φίλοι του καλοκαιριού**.

► Πώς καταλαβαίνετε τα λόγια του Φώτη «... τους φίλους του καλοκαιριού δεν τους ξεχνάς»;

Απάντηση

Με τα λόγια αυτά ο Φώτης εννοεί πως οι φίλοι που κάνουμε στις καλοκαιρινές μας διακοπές μένουν για πάντα στη μνήμη μας, αφού συνδέονται με τις ευχάριστες στιγμές που ζήσαμε και διηγούμαστε κάθε φορά με νοσταλγία στους άλλους. Καθώς, λοιπόν, **τα πρόσωπα αυτά αποτελούν μέρος των αναμνήσεών μας, αποκτούν ξεχωριστή σημασία για μας**.

2. Ο Φώτης φαίνεται ενθουσιασμένος από τις καλοκαιρινές του διακοπές. [...] Εσείς πώς περάσατε τις καλοκαιρινές σας διακοπές; Θέλετε να διηγηθείτε κάτι από αυτές τις διακοπές που θα σας μείνει αξέχαστο;

Απάντηση

Για την απάντηση στην άσκηση αυτή βλ. το σχετικό παράδειγμα κειμένου στο «Θέμα παραγωγής γραπτού λόγου» του μαθήματος αυτού, σελ. 23-24.

3. [...] Διαβάζοντας τις παρακάτω προτάσεις μπορείτε να καταλάβετε για ποιο ψάρι μιλάει το ρήμα της κάθε πρότασης;

Απάντηση

- Γυρίζει γύρω γύρω από το δόλωμα. – Εδώ το ρήμα *Γυρίζει* μιλάει για τον **σπάρο**.
- Τσιμπάει το αγκίστρι μαλακά. – Εδώ το ρήμα *Τσιμπάει* μιλάει για την **τσιπούρα**.
- Ορμάει δυνατά. – Εδώ το ρήμα *Ορμάει* μιλάει για το **κεφαλόπουλο**.

Συμπληρώστε τις παρακάτω προτάσεις, αφού βρείτε στο κείμενο τις λέξεις που λείπουν. [...]

Απάντηση

Ο σπάρος γυρίζει γύρω γύρω από το δόλωμα.

Η τσιπούρα τσιμπάει το αγκίστρι μαλακά.

Το κεφαλόπουλο ορμάει δυνατά.

4. [...] Τα παιδιά συζητούν ποια είναι η αγαπημένη τους εποχή. Μαντέψτε και συμπληρώστε στα κενά ποια είναι η αγαπημένη εποχή της Σοφίας, του Πέτρου, της Μυρτώς και γιατί.

Απάντηση

- Η Σοφία λατρεύει τον **χειμώνα** για τις **χειμωνιάτικες** νύχτες γύρω από το τζάκι.
- Ο Πέτρος λατρεύει το **φθινόπωρο** για τα **φθινοπωρινά** φρούτα.
- Η Μυρτώ λατρεύει την **άνοιξη** για τις **ανοιξιάτικες** βόλτες στην εξοχή.

5. [...] Διαβάστε τι έγραψε και παρατηρήστε τις χρωματισμένες λέξεις [...].

- Θυμηθείτε σε ποιο μέρος του λόγου (επίθετο, άρθρο, ουσιαστικό, ρήμα) ανήκει καθεμιά από τις χρωματισμένες λέξεις και γράψτε αυτό το μέρος του λόγου στην αρχή κάθε στήλης του πίνακα.

Απάντηση

– τη : άρθρο	– τη : άρθρο
– μέρα : ουσιαστικό	– Δάφνη : ουσιαστικό
– περνούσαμε : ρήμα	– γαλάζια : επίθετο
– τη : άρθρο	– θάλασσα : ουσιαστικό
– Μοίρα : ουσιαστικό	

- Συμπληρώστε τις στήλες του πίνακα με λέξεις από το υπόλοιπο κείμενο. Αν θέλετε, χρωματίστε τις στο παραπάνω κείμενο με το αντίστοιχο χρώμα.

Απάντηση

Ουσιαστικό	μέρα, Μοίρα, Δάφνη, θάλασσα, κοχύλια, βότσαλα, νερομπογιές, πλάκες, αυλής, στενοχώρια, ώμοι, ήλιο, μέλισσα, μέρες, νερό, ήλιο, γεύση, θάλασσας
Ρήμα	περνούσαμε, Μαζεύαμε, ζωγραφίζαμε, ήταν, (μην) καούν, (μην) τσιμπήσει, έφευγαν
Επίθετο	γαλάζια, μεγάλα, άσπρα, μόνη, όλες, δυνατό, αλμυρή
Άρθρο	τη, τις, της, η, οι, τον, Οι, το, της

Σημείωση

Στο συγκεκριμένο κείμενο υπάρχει και η λέξη **τα** (*ζωγραφίζαμε*), που υπάρχει περίπτωση να την μπερδέψει κάποιος με το άρθρο, αλλά είναι προσωπική αντωνυμία (γ' προσώπου, αντί του *αυτά*). Υπάρχουν επίσης και οι λέξεις **στο** (*δυνατό ήλιο*) και **στην** (*αλμυρή γεύση*), που είναι εμπρόθετα άρθρα (η πρόθεση *σε* + τα άρθρα *το* και *την*).

Για τους γονείς

Υπενθυμίστε στο παιδί ποια είναι τα άρθρα, τα ουσιαστικά, τα επίθετα και τα ρήματα:

- **Άρθρα** είναι οι μικρές κλιτές λέξεις που μπαίνουν μπροστά από τα ονόματα και τις χρησιμοποιούμε όταν μιλάμε είτε για ένα ορισμένο είτε για ένα αόριστο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα (οριστικό άρθρο [*ο, η, το*] και αόριστο άρθρο [*ένας, μια, ένα*]).
- **Ουσιαστικά** είναι οι κλιτές λέξεις που φανερώνουν πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα· π.χ. *πατέρας, άλογο, θρανίο, τρέξιμο, πίκρα, εξυπνάδα*.
- **Επίθετα** είναι οι κλιτές λέξεις που φανερώνουν τι λογής είναι το ουσιαστικό που συνοδεύουν, δηλαδή ποια ποιότητα ή ιδιότητα έχει. Τα επίθετα έχουν τρία γένη· π.χ. *μεγάλος, μεγάλη, μεγάλο*.
- **Ρήματα** είναι οι κλιτές λέξεις που φανερώνουν πως ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα ενεργεί (κάνει κάτι) ή βρίσκεται σε μια κατάσταση· π.χ. *διαβάζω, λιώνω, κοιμάμαι*.

Στο πλαίσιο της άσκησης αυτής, δείτε και την ανάλογη **άσκηση 2** στη σελ. 13 του **Τετραδίου Εργασιών**, καθώς και το «**Λεξιλόγιο της ενότητας**» στη σελ. 29 του Βιβλίου του Μαθητή.

■ ■ Εξασκούμει περισσότερο* ■ ■

1. (άσκηση για το υποκείμενο) Στο παρακάτω απόσπασμα από το κείμενο του Βιβλίου του Μαθητή «Αναμνήσεις του καλοκαιριού» να υπογραμμίσετε τα ρήματα και να βρείτε τα υποκείμενά τους.

Έμαθα να ξεχωρίζω τα ψάρια από τον τρόπο που τσιμπούσαν πριν καν τα τραβήξουμε έξω. Η τσιπούρα προσπαθεί να σε ξεγελάσει, τσιμπάει το αγκίστρι και ανασπώνεται μαλακά η πετονιά. Νιώθεις ένα απαλό σκίρτημα στο χέρι. Ο σπάρος γυρίζει γύρω γύρω από το δόλωμα και τσιμπάει ξαφνικά. Το κεφαλόπουλο, πάλι, ορμάει δυνατά και τραβιέται απότομα πίσω.

2. (άσκηση για το υποκείμενο) Να σημειώσετε Χ στο τετραγωνάκι που φανερώνει αν το υποκείμενο του ρήματος καθεμιάς από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστό ή λάθος. Στις περιπτώσεις που είναι λάθος να βρείτε ποιο είναι το σωστό υποκείμενο.

* Οι απαντήσεις στις ασκήσεις που περιέχονται εδώ δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
1. Πόσο όμορφο ήταν το περασμένο καλοκαίρι! (υποκείμενο: το καλοκαίρι)	☐	☐
2. Το καλοκαίρι κάναμε διακοπές στο χωριό. (υποκείμενο: Το καλοκαίρι)	☐	☐
3. Μεγάλη φαινόταν η απόσταση ως το χωριό. (υποκείμενο: Μεγάλη)	☐	☐
4. Όλα τώρα μας φαίνονταν υπέροχα. (υποκείμενο: Όλα)	☐	☐
5. Τους φίλους του καλοκαιριού δεν τους ξεχνά κανείς. (υποκείμενο: κανείς)	☐	☐
6. Το πρωί όλη η παρέα βρισκόταν στην παραλία. (υποκείμενο: Το πρωί)	☐	☐

3. (άσκηση λεξιλογίου) Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω πίνακα:

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντώνυμα	Συγγενικά
εύκολος		δύσκολος	
μαθαίνω	διδάσκομαι		
ξεχνώ			ξεχασιάρης
συμφωνώ	συναινώ		
υπομονή		ανυπομονησία	
απερίγραπτος			περιγράφω

4. (άσκηση ορθογραφίας) Να συμπληρώσετε τα *ι, η, υ, ει, οι* που λείπουν από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου της σελ. 13 του Βιβλίου του Μαθητή και να βάλετε τόνους όπου χρειάζεται.

(οι) φ...λοι (του καλοκαιριού), (τα) φ...λλα (των δέντρων), (τα) παιχν...δια, (ο) β...θός, (τα) στ...χ...ματα, (η) σ...μαδούρα, (τα) κοχ...λια, (τα) κ...ματα, (εμείς) αν...γαμε, (το) αστεράκι) ζ...λεψε, (όλοι) σ...μφων...σαμε, (η) ...πομονή, (εγώ) ξε-χωρ...ζω, (εσύ) ν...ώθ...ς, (το) σκ...ρτ...μα, (Ο σπάρος) γ...ρ...ζ...

Ένα ακόμα σκαλί

Στο μάθημα αυτό
θα μιλήσουμε για:

τις σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το δι(σ)- ή το δυσ-

Λίγα λόγια για το κείμενο

Στο κείμενο αυτό ένα μικρό παιδί μάς μιλάει για το σχολείο του και για το πώς αισθάνεται τώρα, στην αρχή της σχολικής χρονιάς, που ανεβαίνει «ένα ακόμα σκαλί» και πηγαίνει πλέον σε μια από τις «μεγάλες» τάξεις, στη Δ΄ Δημοτικού.

Έτσι, στην αρχή του κειμένου, διαβάζουμε πώς είναι το σχολείο του παιδιού: είναι διώροφο, στο ισόγειο βρίσκονται οι «μικρές» τάξεις (η πρώτη, η δεύτερα και η τρίτη) και μια μαρμαρίνη σκάλα οδηγεί στο πάνω πάτωμα, όπου βρίσκονται οι «μεγάλες» τάξεις (η τετάρτη, η πέμπτη και η έκτη). Μετά γνωρίζουμε τον επιστάτη του σχολείου, που στέκεται στη σκάλα και ελέγχει ποια παιδιά την ανεβαίνουν. Αυτός δεν αφήνει τα παιδιά των μικρών τάξεων να πάνε στο πάνω πάτωμα, λέγοντάς τους να κάνουν υπομονή.

Το παιδί, λοιπόν, που πάντα λαχταρούσε να ανέβει τη σκάλα αυτή, νιώθει τώρα μεγάλη χαρά και καμαρώνει που επιτέλους μεγάλωσε και την ανεβαίνει σιγά σιγά, με την άδεια πλέον του επιστάτη.

- **Είδος κειμένου:** αφηγηματικό
- **Κύριο θέμα:** Η λαχτάρα και η χαρά ενός παιδιού που ανεβαίνει ένα ακόμα σκαλί στη ζωή του, πηγαίνοντας στην επόμενη τάξη.

Η συγγραφέας

Η **Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη** γεννήθηκε στην Καβάλα το 1930. Σπούδασε κοινωνική λειτουργός στις σχολές γενικών σπουδών *Δαμασκός* και δημοσιογραφία. Πρωτοεμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα το 1954 με διηγήματα, τα οποία περιέχονται στο συλλογικό έργο *Κόκκινη κλωστή δεμένη*. Ασχολήθηκε κυρίως με την παιδική – εφηβική λογοτεχνία και τα θέματά της είναι αντλημένα από την ιστορία και τη μυθολογία, την οικολογία, τη μετανάστευση και γενικά τη σύγχρονη ζωή. Έγραψε μυθιστορήματα, παραμύθια, διηγήματα, θεατρικά κ.ά. και έλαβε αρκετές τιμητικές διακρίσεις για το έργο της. Έργα της είναι τα εξής: *Ο μικρός μπουρλοτιέρης*, *Χορεύοντας στο δάσος*, *Φουρφουρής*, *Το δαχτυλίδι του αυτοκράτορα*, *Εμένα με νοιάζει*, *Παιχνίδι χωρίς κανόνες*, *Χωρίς τέρμα* κ.ά.

Ενότητες του κειμένου – Πλαγιότιτλοι

- **1η Ενότητα:** *Το σχολείο είναι διώροφο ... Σκαλί σκαλί!*
Πλαγιότιτλος ➔ Ο χώρος του σχολείου και ο επιστάτης

- **2η Ενότητα:** Από τότε που πρωτοπήγα ... μου γνέφει και φεύγει.

Πλαγιότιτλος → Η χαρά και το καμάρι του παιδιού που φέτος ανεβαίνει τη σκάλα για τις μεγαλύτερες τάξεις

Ερμηνεία λέξεων και φράσεων του κειμένου

- **διώροφο** (επίθ. διώροφος, -n, -ο): αυτό που έχει δύο ορόφους, δύο πατώματα.
- **ισόγειο** (ουσ.): ο όροφος κτίσματος που βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με το έδαφος.
- **ο επιστάτης** (ουσ.): το πρόσωπο που επιβλέπει έναν χώρο, που φροντίζει ώστε όλα σ' έναν χώρο να λειτουργούν σωστά.
- **καμαρωτά** (επίρρημα): με καμάρι, με περηφάνια.
- **μετράει το μπόι μου** (μεταφορά): με κοιτάζει προσεκτικά υπολογίζοντας με το μάτι το ανάστημά μου, πόσο ύψος έχω.
- **γνέφει** (ρ. γνέφω): κάνει νόημα με το κεφάλι, το χέρι ή τα μάτια.

Εμπλουτίζω το λεξιλόγιό μου

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντώνυμα	Συγγενικά	Φράσεις
ανεβαίνω (ρήμα)	ανηφορίζω ανέρχομαι	κατεβαίνω κατηφορίζω	ανάβαση αναβάτης	ανεβαίνω τη σκάλα/το βουνό
δίπλα (επίρρ.)	πλάι, κοντά, σιμά	μακριά, πέρα	διπλάνος διπλωρώνω	δίπλα στο σπίτι, κάθισε δίπλα μου
δυνατά (επίρρ.)	έντονα σθεναρά	σιγά, σιγανά, άτονα	δυνατός δυνατότητα	φωνάζω/μιλώ/γελώ/χτυπώ δυνατά
καμαρωτά (επίρρ.)	περήφανα αγέρωχα	σκυφτά γειρτά	καμάρι καμαρώνω	περπατώ/βαδίζω/προχωρώ καμαρωτά
κρυφά (επίρρ.)	μυστικά μουλωχτά	φανερά ολοφάνερα	κρύβω, κρυφός, κρύψιμο	κάνω/παίρνω κάτι κρυφά
μεγαλώνω (ρήμα)	αναπτύσσομαι	μικραίνω	μεγάλος μεγάλωμα	το παιδί/το δέντρο μεγαλώνει
ξέρω (ρήμα)	γνωρίζω	αγνοώ	—	ξέρω καλά κάποιον/κάτι
σιγά (επίρρ.)	αργά, ήρεμα, ήσυχα	γρήγορα, γοργά, βιαστικά, δυνατά	σιγανός σιγανά (επίρρ.)	μιλώ/περπατώ σιγά

Βασικές ερωτήσεις για την κατανόηση του κειμένου

1. Πώς είναι το σχολείο του παιδιού που μιλάει στο κείμενο;

Απάντηση

Το συγκεκριμένο σχολείο είναι ένα **διώροφο κτίριο με αυλή**. Στο ισόγειο, δίπλα στην αυλή, βρίσκονται οι αίθουσες των μικρών τάξεων, της πρώτης, της δευτέρας και της τρίτης. Μια μαρμάρινη σκάλα οδηγεί στο πάνω πάτωμα, όπου βρίσκονται οι αίθουσες των μεγάλων τάξεων, της τετάρτης, της πέμπτης και της έκτης.

2. Ποια ήταν η επιθυμία του παιδιού από τότε που πρωτοπήγε στο σχολείο και γιατί δεν μπορούσε ως τώρα να πραγματοποιηθεί;

Απάντηση

Από τότε που πρωτοπήγε στο σχολείο **το παιδί λαχταρούσε να ανέβει τη μαρμάρινη σκάλα** που οδηγούσε στο πάνω πάτωμα, όπου βρίσκονταν οι μεγάλες τάξεις. Η επιθυμία του όμως αυτή δεν μπορούσε ως τώρα να πραγματοποιηθεί, γιατί κοντά στη σκάλα βρισκόταν **ο επιστάτης του σχολείου που απαγόρευε στα παιδιά των μικρών τάξεων να ανέβουν τη σκάλα** και να πάνε στο πάνω πάτωμα.

3. Γιατί νομίζετε ότι ο επιστάτης του σχολείου δεν άφηνε τα παιδιά των μικρών τάξεων να ανέβουν τη σκάλα που οδηγούσε στο πάνω πάτωμα;

Απάντηση

Ο επιστάτης του σχολείου δεν άφηνε τα παιδιά των μικρών τάξεων να ανέβουν τη σκάλα που οδηγούσε στο πάνω πάτωμα, **γιατί** αυτά, καθώς ήταν μικρά, πρώτα πρώτα **θα έκαναν πολλή φασαρία** και θα ενοχλούσαν τους δασκάλους και τα παιδιά των μεγάλων τάξεων. Έτσι εκείνα με τη σειρά τους μπορεί να τα έδιωχναν με άσχημο τρόπο, να τσακώνονταν μαζί τους, οπότε **θα δημιουργούνταν διάφορα προβλήματα**. Επίσης το να ανεβοκατεβαίνουν συνέχεια τη μαρμάρινη σκάλα τα μικρά παιδιά ήταν επικίνδυνο γι' αυτά, αφού πολλά, καθώς έτρεχαν, σπρώχνονταν κ.λπ., **μπορεί να έπεφταν και να χτυπούσαν άσχημα**.

Η γραμματική του μαθήματος

➤ **Σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το δι(σ)- ή το δυσ-**

Στη γλώσσα μας υπάρχουν αρκετές **σύνθετες λέξεις** με πρώτο συνθετικό το **δι(σ)-** ή το **δυσ-**, τις οποίες αρκετά συχνά γράφουμε λάθος, καθώς τα συνθετικά αυτά είναι ομόηχα (ακούγονται το ίδιο). Γι' αυτό πρέπει να γνωρίζουμε ότι:

- το **δι(σ)-** (με **γιώτα**) προέρχεται από το αρχαίο επίρρημα **δισ** (= **δύο φορές**) και ως πρώτο συνθετικό λέξεων δηλώνει πως αυτό που σημαίνει το δεύτερο συνθετικό είναι ίσο αριθμητικά με τον αριθμό δύο (2).

π.χ. **δικέφαλος** (δισ + κεφάλι) = αυτός που έχει δύο κεφάλια (π.χ. **δικέφαλο τέρας**).

δίσχρονος (δισ + χρόνος) = αυτός που είναι δύο χρόνων (π.χ. **δίσχρονο παιδί**).

δισδιάστατος (δισ + διάσταση) = αυτός που έχει δύο διαστάσεις (π.χ. **δισδιάστατη εικόνα**).

- το **δυσ-** (με **ύψιλον**) είναι αρχαίο αχώριστο μόριο που σημαίνει «**δύσκολα**», «**άσχημα**».

π.χ. **δύσβατος** (δυσ- + βατός) = αυτός στον οποίο περπατά κανείς με δυσκολία (π.χ. **δύσβατο μονοπάτι**).

δυσνόητος (δυσ- + νοητός) = αυτός που δύσκολα μπορεί κανείς να τον καταλάβει (π.χ. **δυσνόητο κείμενο/βιβλίο**).

δύσμορφος (δυσ- + μορφή) = αυτός που έχει άσχημη μορφή.

δύσμοιρος (δυσ- + μοίρα) = αυτός που έχει άσχημη, κακή μοίρα (τύχη).

Θυμίζουμε ότι...

Σύνθετες, γενικά, λέγονται οι λέξεις που προέρχονται από την ένωση άλλων λέξεων.

π.χ. **ασπρόμαυρος** (άσπρος + μαύρος), **καλοπερνώ** (καλά + περνώ), **καταφέρνω** (κατά + φέρνω) κ.ά.

Για τους γονείς

Αφού υπενθυμίσετε στο παιδί τι είναι οι σύνθετες λέξεις, αναφερθείτε στα συγκεκριμένα σύνθετα και **εξηγήστε του προσεκτικά τη σημασιολογική διαφορά των δι(σ)- και δυσ-**, έτσι ώστε να κατανοήσει την ορθογραφική τους διάκριση. Κατόπιν ασχοληθείτε με την **άσκηση 4** στις σελ. 18-19 του **Βιβλίου του Μαθητή** και ελέγξτε τις γνώσεις του παιδιού με τις ασκήσεις 1, 2, 3 και 4 των σελ. 34-35 του βιβλίου αυτού – για τις ασκήσεις αυτές **προτρέψτε το παιδί να χρησιμοποιήσει το λεξικό του**.

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Βιβλίου του Μαθητή (σελ. 17-19)

1. Κυκλώστε τα γράμματα που αντιστοιχούν στις σωστές απαντήσεις. Έτσι, θα σχηματιστεί μια λέξη που επαναλαμβάνεται συχνά στο κείμενο.

Απάντηση

α. Ποια πρόσωπα μιλούν σ' αυτή την ιστορία;

(Σ) Ένας μαθητής και ο επιστάτης.

β. Σε ποια τάξη πηγαίνει ο μαθητής;

(Κ) Στην Τετάρτη τάξη.

γ. Πού βρίσκεται η Τρίτη τάξη;

Α) Στο ισόγειο.

δ. Γιατί ο μαθητής μέχρι τώρα δεν μπορούσε να ανεβεί τη σκάλα; Γιατί...

Λ) ήταν μαθητής των μικρών τάξεων.

ε. Τι σημαίνει για τον μαθητή ότι τώρα μπορεί να ανεβεί τη σκάλα; Σημαίνει ότι...

Ι) είναι πια μαθητής των μεγάλων τάξεων.

Βρήκατε τη λέξη; Μπορείτε να τη γράψετε εδώ. **ΣΚΑΛΙ**

2. [...] Βρείτε και αντιγράψτε τα σημεία του κειμένου, όπου φαίνεται:

► η επιθυμία του παιδιού να ανεβεί τη σκάλα.

Απάντηση

Από τότε που πρωτοπήγα στο σχολείο, κρυφοκοιτάζω τη σκάλα με λαχτάρα. Μια φορά μάλιστα την ανέβηκα στα κρυφά.

► η χαρά του παιδιού που πραγματοποίησε την επιθυμία του.

Απάντηση

Σήμερα όμως μπορώ να την ανέβω φανερά. Πατώ καθένα σκαλοπάτι, σιγά σιγά, καμαρωτά. [...]

– Για πάνω, του απαντώ και χτυπάει η καρδιά μου. Για πάνω, λέω ξανά, για να το ακούσει πιο καλά. Μα ξέρω πως το είπα δυνατά πιο πολύ για να το ακούσω εγώ ο ίδιος.

3. Πώς κρίνετε τη συμπεριφορά του επιστάτη απέναντι στους μαθητές των μικρότερων τάξεων;

Α) Παράξενη; **Β)** Αυστηρή; **Γ)** Σωστή;

Δικαιολογήστε την απάντησή σας στις παρακάτω γραμμές:

Απάντηση

Η συμπεριφορά του επιστάτη απέναντι στους μαθητές των μικρότερων τάξεων είναι **σωστή**, γιατί μπορεί από τη μια πλευρά να τους απαγορεύει να ανεβαίνουν στο πάνω πάτωμα του σχολείου, από την άλλη όμως αυτό το κάνει με ωραίο τρόπο, χωρίς να τους φωνάζει άγρια και να τους μαλώνει· αντίθετα, τους χαμογελάει, τους φέρεται καλά, τους εξηγεί ήρεμα ποιο είναι το νόημα αυτής της απαγόρευσης και φαίνεται να νοιάζεται γι' αυτούς και να χαίρεται βλέποντάς τους να προοδεύουν.

4. Ο μαθητής που αφηγείται την ιστορία είναι επιτέλους μαθητής της Δ' τάξης. [...]

► Ποιες λέξεις έγραψε λάθος ο μαθητής; Μπορείτε να τις γράψετε εσείς σωστά;

Απάντηση

Ο μαθητής έγραψε λάθος τις λέξεις **δύωροφο**, **δύωρο** και **δισάρεστο**, που πρέπει να γραφτούν ως εξής: **διώροφο**, **δίωρο**, **δυσάρεστο**.

Συμπληρώστε στα κενά των λέξεων το α' συνθετικό δι(σ)- ή δυσ- που λείπει [...]:

Απάντηση

- Στην Αφρική έγινε ένα μεγάλο αεροπορικό **δυστύχημα**.
- Η λέξη «γάτα» είναι **δισύλλαβη**.
- Το έτος 2004 ήταν **δίσεκτο** (το έτος που έχει 366 μέρες).
- Η **δυσσομία** από τα σκουπίδια έφτανε ως τον τρίτο όροφο.
- Η τοπική εφημερίδα δημοσίευσε ένα **δίσηλο** άρθρο για τη σχολική μας παράσταση.
- Ο ξενοδόχος μάς είπε πως έχει ελεύθερο μόνο ένα **δίκλινο** δωμάτιο (το δωμάτιο που έχει δύο κρεβάτια).

■ ■ Εξασκούμεαι περισσότερο* ■ ■

1. (άσκηση για τα σύνθετα με δι[σ]- ή δυσ-) Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο των σύνθετων λέξεων οι οποίες σχηματίζονται από τα συνθετικά που σας δίνονται στις παρενθέσεις.

1. Το ποίημα αποτελείται από πέντε (δι[σ]- + στίχος) στροφές.
2. Τα ποδήλατα είναι (δι[σ]- + τροχός).
3. Αυτό το παιδί είναι πολύ (δυσ- + τρόπος).
4. Για να φτάσει εκεί, έπρεπε να περάσει ένα (δυσ- + βατός) μονοπάτι.
5. Το λεξικό αυτό είναι (δι[σ]- + τόμος).
6. Του συνέβη κάτι πολύ (δυσ- + αρεστός).

2. (άσκηση για τα σύνθετα με δι[σ]- ή δυσ-) Με τη βοήθεια του λεξικού σας να βρείτε πώς λέγεται:

1. η εκδρομή που διαρκεί δύο ημέρες →
2. το αυτοκίνητο που έχει δύο θέσεις →
3. αυτός που έχει ύψος δύο μέτρα →
4. το κείμενο που είναι γραμμένο σε δύο σελίδες →
5. η λέξη που αποτελείται από δύο συλλαβές →
6. το κείμενο που είναι δύσκολο να διαβαστεί →
7. αυτός που δύσκολα μπορεί να βρεθεί →

* Οι απαντήσεις στις ασκήσεις που περιέχονται εδώ δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

8. αυτός που κινείται με μεγάλη δυσκολία →
9. αυτός που έχει άσχημη μορφή →
10. αυτός που έχει κακή τύχη →

3. (άσκηση ορθογραφίας) Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω λέξεων με *ι* ή *υ* και να βάλετε τόνους όπου χρειάζεται.

δ...ώροφος	δ...σύλλαβος	δ...σέγγονος
δ...δυμος	δ...σεκατομμύριο	δ...σβατος
δ...στύχημα	δ...σεύρετος	δ...ψήφιος
δ...σλεξία	δ...ωρο	δ...σάρεστος
δ...σανάλογος	δ...σπιστος	δ...σβάστακτος

4. (άσκηση λεξιλογίου) Να γράψετε τα αντώνυμα (αντίθετα) των παρακάτω λέξεων βάζοντας στη θέση του πρώτου τους συνθετικού το *ευ-* (= καλά, ωραία), όπως στα παραδείγματα.

δυσκίνητος	ευκίνητος	δυσδιάκριτος	ευδιάκριτος
δυσανάγνωστος		δυσδιάλυτος	
δύσπιστος		δύσκολος	
δύσχρηστος		δυσνόητος	
δύσοσμος		δυστυχία	
δύσκαμπος		δύσθυμος	

5. (άσκηση λεξιλογίου) Να διαλέξετε από το πλαίσιο το ρήμα που μπορεί να αντικαταστήσει το «κάνω» σε καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις και να το γράψετε στην αντίστοιχη παρένθεση.

- Η αγελάδα **κάνει** γάλα.
(.....)
- Κάνει** τα μαθήματά της.
(.....)
- Κάνει** το δωμάτιό της.
(.....)
- Θέλει να **κάνει** πολλά παιδιά.
(.....)

αποκτήσει

τακτοποιεί

μετακινείται

επιτρέπεται

5. Δεν τους **κάνει** συχνά δώρα.

(.....)

6. Δεν **κάνει** πιο πέρα να περάσω.

(.....)

7. Δε μου **κάνει** εντύπωση αυτό.

(.....)

8. Δεν **κάνει** να τρως πολλά γλυκά.

(.....)

9. **Κάνει** συνέχεια τον άρρωστο.

(.....)

παράγει

χαρίζει

προσποιείται

διαβάζει

προξενεί

6. (άσκηση λεξιλογίου) Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω πίνακα:

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντώνυμα	Συγγενικά
ανεβαίνω			ανάβαση
μεγαλώνω			
δίπλα	κοντά		
δυνατά			
σιγά		βιαστικά	
κρυφά			κρύβω
καμαρωτά	αγέρωχα		